

Kotikoulut: Uhka vai mahdollisuus?

Tätä kirjoittaessani Suomessa on käynnistynyt julkinen keskustelu kotikouluista ja niihin mahdollisesti kytkeytyvistä turvallisuusuhkista. Tämä kuuluu niin sanottuun deliberatiiviseen demokratiaan: jos jotkut tahot tai kansalaiset kokevat jonkun asian uhkaavan demokratiaa, asiasta käynnistetään keskustelu poliittisessa julkisuudessa, asiaa selvitetään, tarpeen vaatiessa asiasta tehdään tieteellisiä tutkimuksia, ja lopuksi voidaan edetä demokraattiseen päätöksentekoon. Keskustelu kotikouluista alkoi Suojelupoliisin tuoreesta raportista, jossa Helsingissä ja sen naapurikaupungeissa olevia kotikouluja pidetään uhkana kansalliselle turvallisuudelle. Osassa niistä on raportin mukaan äärioikeistolaista ja islamistista radikalisoitumista.

Mitä kotikoulut sitten ovat? Opetushallitus puhuu kotiopetuksesta määritellen sen seuraavasti: ”Perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot voi hankkia perusopetukseen osallistumisen sijasta esimerkiksi opiskelemalla kotona, jota kutsutaan jäljempänä kotiopetukseksi. Kotiopetukseksi katsotaan myös sellainen ryhmämuotoinen opiskelu, jossa opetuksen toteuttamisesta vastaavalla taholla ei ole perusopetuslain mukaista valtioneuvoston myöntämää opetuksen järjestämislupaa.” Kaikki koulun ulkopuolella tapahtuva opetus ei kuitenkaan edusta kotikouluopetusta. Lapsi on kirjoilla koulussa, mutta kyseessä voi olla sairaalakoulu, koulukotikoulu, koulun kontrolloima etäopetus tai muunlainen erityisjärjestely, esimerkiksi opetus poroerottelun lomassa. Ainoastaan kotikoulussa huoltaja on yksin vastuussa opetuksesta ja oppimateriaaleista.

Kotikoulussa huoltaja vastaa siitä, että kotikoululainen saa perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot. Kunta määrää ohjaavan opettajan, joka vieraillee kotikouluperheessä 1–2 kertaa vuodessa. Ohjauksen taso vaihtelee olemattomasta tasokkaaseen alueittain ja suhteessa ohjaavan opettajan osaamiseen. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2024 kotikouluissa oli 880 oppilasta, joten kotikouluilaisten prosenttiosuus kaikista peruskoululaisista (553 800) oli kyseisenä vuonna 0,16 prosenttia.

Suomessa, toisin kuin esimerkiksi naapurimaassamme Ruotsissa, ei siten ole koulupakkoa eli velvollisuutta osallistua opetukseen vain virallisissa koulutiloissa. Tämän hetkisessä julkisessa keskustelussa ovat poliittiset puolueet esittäneet koulupakkoon eriäviä kantoja: Vasemmistoliitto ja Vihreät näkevät koulupakon parhaimpana keinona estää lasten radikalisoitumisen, mutta muut puolueet näkevät keinona kotikoulujen valvonnan ja ohjeistuksen tehostamisen. Vasemmistoliiton puheenjohtaja Minja Koskela on erityisen huolestunut Ahvenanmaan kotikouluista. Nya Åland -lehden mukaan Ruotsista Ahvenanmaalle olisi muuttanut äärioikeistoa kannattavia perheitä, koska kotikoulut ovat siellä sallittuja. Kotikoulujen suosio olisi lehden mukaan tästä syystä räjähtänyt.

Kansainvälisessä kasvatustieteellisessä keskustelussa on jo pidemmän aikaa kiinnitetty huomiota siihen, että kotiopetuksessa lapsia indoktrinoitaisiin johonkin demokratian vastaiseen fundamentalistiseen maailmankuvaan. Tällainen kotiopetus on tietenkin uhka demokratialle ja kansalliselle turvallisuudelle. Erityisesti kriittisen pedagogiikan edustajat ovat vaatineet varsinkin Yhdysvalloissa kotikoulujen kieltämistä Ruotsin ja Saksan mallin mukaisesti. Oikeistolaiset

ääriryhmät julkaisevat kirjoja, pamfletteja ja some-päivityksiä, joissa he puolestaan väittävät julkisten koulujen indoktrinoivan. Tilanne Yhdysvalloissa on todella huolestuttava, ja koulupakon kirjoittaminen joidenkin osavaltioiden lakeihin voisi olla perusteltua.

Suomessa lienee tarpeetonta laittaa lakiin koulupakkoa. Pidän suomalaista peruskoulua parhaimpana vaihtoehtona suurimmalle osalle ikäluokasta, mutta vaihtoehtoja tavalliselle koulunkäynnille on hyvä olla. Joillekin kouluikäisille koulu ei vain sovi, ja he pääsevät loistamaan kotikoulussa. Kotikoulujen valvontaa ja ohjeistusta tulisi kuitenkin parantaa, ja tätä varten tarvittaisiin lisää tutkimusta kotikouluista. Ainoa laajempi selvitys on tietävästi Joanna Hartmanin 2020–2021 tekemä kysely (julkaisematon) Suomessa asuville kotiopetuksen valinneille vanhemmille. Kyselyyn vastanneiden perheiden kotiopetuslapset edustivat noin neljäsosaa kaikista tuolloin kotiopetuksessa olleista lapsista. Tämän kyselyn mukaan Suomessa ei olisi aihetta pelätä sitä, että vanhemmat ottavat lapsensa pois julkisesta koulusta opettaakseen heille jotakin tiettyä fundamentalistista maailmankuvaa. Tilanne voi kuitenkin olla jo muuttunut. Tästä syystä tarvitaan tuoretta tutkimustietoa myös kotikouluopetuksen valinnan syistä.

Rauno Huttunen